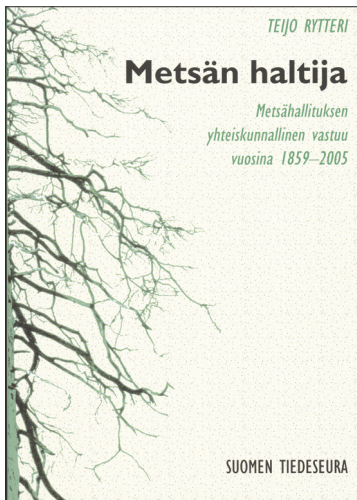

Matti Palo

Metsähallituksen yhteiskunnallisen vastuun kehitys tutkittu

Teijo Rytteri 2006. *Metsän haltija*. Metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu vuosina 1859–2005. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 167. Suomen tiedeseura. 180 s.

Tutkimusote

Teijo Rytteri rajaa yksityismetsien kysymykset perustellusti tutkimuksensa ulkopuolelle. Hänellä on ollut aiempaa tuntemusta yhteiskunta- ja ympäristövastuun metsälliseen soveltamiseen Enso-Gutzeitia koskeneessa maantieteen väitöskirjassaan (Rytteri 2002) Joensuun yliopistossa. Rytteri (2004) on kirjoittanut myös metsäsektorin eturyhmistä ja yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta. Joensuun metsätiedekunta on selvästikin säteillyt ympärilleen yliopistossa metsäalan kiinnostusta.

Tutkijat ovat kuvailleet Metsähallituksen toimintaa eri aikoina kylläkin osana Suomen yleistä metsähis-

toriaa, mutta muuten koko Metsähallituksen toiminta on Suomessa ollut yllättävän vähän tutkimuksen kohteena. Tässä mielessä Rytterin tutkimusta on tervehdittävä ilolla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ”mitä Metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu voi eri toimijoille tarkoittaa ja miten se on eri aikoina tulkittu”.

Rytterin kirjansa alussa esittämä teoreettinen kehitys yhteiskunnallisen vastuun muotoutumisesta ja muuttumisesta on hänen mukaansa ohjannut historiallisen aineiston jäsentämistä ja tulkintaa. Hän pyrkii tutkimuksessaan vastaamaan kirjan alussa täsmentämäänsä viiteen tutkimuskysymykseen:

- Mistä asioista Metsähallituksen on haluttu ottavan vastuuta eri aikoina?
- Mitkä tehtävät Metsähallitus on nähnyt toiminnassaan tärkeinä ja mistä asioista se on oma-aloitteisesti ottanut vastuun?
- Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet Metsähallituksen vastuun uudelleenmäärittämiseen?
- Millaisten poliittisten ryhmien määrittelemät tavoitteet ovat olleet etusijalla Metsähallituksen vastuun määrittelyssä?
- Millaista ideologiaa Metsähallituksen toimintaa määrittelemään pyrkineet tahot ovat edustaneet?

Ensimmäisen kysymyksen tulkitseen *de jure*-määrittelyksi eli mitä ohjeita on virallisesti annettu. Tätä voidaan kutsua myös viralliseksi retoriikaksi. Silloin toinen kysymys olisi *de facto*-vastaus edelliseen eli miten tosiasiasa Metsähallitus on toiminut eli mitä voidaan osoittaa empiirisesti tapahtuneen. Tämä on minusta perustavanlaatuisen erottelu. Myös kolmas kysymys on hyvin asetettu. Sen sijaan neljäs ja viides kysymys näyttävät päällekkäisiltä, mutta viimeisellä kysymyksellä Rytteri tarkoittaa paradigmanomaista ideologiaa eli yhteiskunnallisen vastuun eri tulkintoja.

Kirjan rakenne

Kirjan kannessa esitetään tarkastelun lähtövuodeksi 1859. Rytteri kuitenkin aloittaa tutkimuksensa 1840-luvun kahdesta metsäkomiteasta. Maanmittauksen ja metsänhoidon ylihallitus perustettiin 1851. Se toimi metsätaloudesta vastaavana keskusvirastona vuoteen 1863. Metsähallitus perustettiin maanmittauksesta erillisenä jo 1859, mutta aloitti toimintansa vasta edellisen viraston lopetettua metsien hallinnon. Rytteri ei pohdi enempää mikä näistä kolmesta vuodesta olisi parhaiten perusteltu Metsähallituksen perustamisen ajankohta.

Kirja etenee kronologisesti käsitellen ensin 1800-luvun loppuvuosikymmenet. Metsähallituksen alkutaivalhan oli tunnetusti vaivalloista. Tuli monia tappiollisia vuosia, vakavia konflikteja paikallisen väestön kanssa jne. Virastohan oli jopa lakkautusuhan edessä. Rytteri tuo tähän jaksoon suolana aiempien tutkimusten ja komiteamietintöjen lisäksi Säätyvaltiopäivien pöytäkirjoista poimitut aloitteet ja valtiopäiväedustajien puheenvuorot.

Hannikaista Rytteri pitää muutosjohtajana. Niinpä seuraava kirjan jakso kuvaakin 1900-luvun alkua kohtalokkaaseen vuoteen 1918. Sitten seuraa laajasti tarkasteltu Cajanderin aika vuoteen 1943. Tästä eteenpäin kirja rakentuu Pekkalan, Osaran ja muiden pääjohtajien ja toimitusjohtajien aikakausiin aina Heinoon ja vuoteen 2005 saakka.

Teksti-ikkunoita kirjassa käytetään aika runsaasti ja hyvin. Ne tuovat kaivattua vaihtelua päätekstin juoksuun. Kirjan yksi tärkeimpiä anteja on Metsähallituksen taloustuloksen esittely vuosittain, mutta jaksotettuna asianomaiseen aikakauteen ja lopuksi liitteenä koko jaksolta 1861–2005. Liitteessä on esitetty myös Metsähallituksen hallinnoimien alueiden pinta-alat siis maineen ja vesineen. Tuo graafi olisi vaatinut rinnalleen maa- ja metsäalueiden alat.

Kun kirjassa on vain 180 sivua, olisi valokuvia voinut olla runsaamminkin. Esimerkiksi Metsähallituksen päälliköistä on valokuvien varustettu vain Gylde ja Cajander. Pääkonttorin muutokuvagalleria olisi tarjonnut oivallisen tilaisuuden kuvittaa kaikki päälliköt. Myös kirjan taitossa on toivomisen varaa. Eräät kuvat ovat liian pieniä. Kuvia, graafeja ja ikkunoita on sijoitettu sivuille satunnaisesti eikä systemaattisesti ylä- tai alareunoihin.

Tutkimuksen menetelmän suhteen Rytterillä oli hyvä ajatus kytkeä Metsähallituksen toiminta osaksi laajempaa yhteiskunnallista kehitystä (s. 14). Renvälhan

(1965) suosittelee metoditeoksessaan juuri tällaista lähestymistä. Hänen mukaansa jopa elämäkerran kirjoittajan pitäisi kuvailla myös päähenkilön elämän ympäristön muutoksia. Tässä suhteessa Rytteri on jättänyt Metsähallituksen ympäristön eli muun yhteiskunnan kuvailun liian vähälle.

Metsähallituksen mahdille esimerkiksi 1920–1950-luvuilla olisi Cajanderin ja Pekkalan ministeripostien lisäksi löytynyt selitystä metsäsektorin korkeasta vientiosuudesta (70–90 %). Kun metsäsektori oli kansantalouden selkäranka, niin se antoi nykynäkökulmasta uskomattoman määrän poliittista ja taloudellista valtaa alan toimijoille (Häggman 2006). Metsähallituksesta tuli tuolloin todellinen ”metsävaltio” eli sen itsenäisyys oli korkeimmillaan koko historiansa aikana. Kaikkien metsävirastojen pääkonttorit sijoitettiin myös Helsingin ydinkeskustaan. Kun viime vuosikymmeninä metsäsektorin merkitys viennin moottorina on vähentynyt, on metsävirastoille tullut pakkomuutto keskustasta. Metsähallituskin on jo vuosia sijainnut Tikkurilassa eli periferiassa entiseen Helsingin Erottajaan verrattuna.

Tutkimuksen anti

Valtiopäiväedustajien ja kansanedustajien puheenvuoroja on hauska valittu myös motoiksi eri lukuihin. Ne tuovat varsinaisen suolan tutkimukselle. Samoin viittaukset hallituksen esitysten perusteluihin ja valtiokuntien lausuntoihin. Rytteri on myös tavoitellut Metsähallituksen päälliköiden strategisia tulkintoja etsimällä heidän lausuntojaan eri lähteistä. Ihan hyvä!

Vuoden 1938 kansallispuistojen perustamisen vaiheiden esittely vuoden 1931 luonnonsuojelukomitean työstä alkaen oli itselleni kirjan parasta antia. Maalaisliittohan harasi kovasti vastaan eri vaiheissa peläten valtion maiden asutuskäytön kaventumista. Maalaisliitto oli kuitenkin lopulta Cajanderin punamultahallituksessa lakia hyväksymässä. Myös myöhemmät metsien suojeluprosessit tulevat hyvin kuvailuiksi. Kullervo Kuuselan kielteinen retoriikka olisi värittänyt näitä vaiheita.

Samoin valtion metsien ja maiden käyttö asutukseen on kirjassa hyvin kuvattu pitkältä aikaväliltä sen katkeraan loppuun saakka. Metsähallitushan oli aikoinaan ja osittain 1960-luvulle saakka myönteinen metsien suojelulle, mutta asutusasioissa aina valtaosin vastahankaan. Vahvana eli myös metsäammattilais-

ten keskuudessa myytti, että valtio olisi paras metsänomistaja. Niinpä metsien yksityistäminen tuntui metsäkansasta hölmöläisten hommalta.

Loppuhenkiset

Alussa esittelemäni viisi tutkimuskysymystä ovat pätevästi muotoiltuja. Odotin, että tutkimuksen lopuksi Rytteri antaa niihin vastaukset kysymys kysymykseltä. Loppuluku ”Vastuun suuret linjat” on sinänsä hyvä tiivistelmä tutkimuksesta. Lukijan pettymykseksi se on kuitenkin jaettu aikajaksoittain – ei tutkimuskysymyksittäin. Alaluvussa ”Ideologinen tulkinta” Rytteri kuitenkin esittelee tuloksiaan kolmanteen ja viidenteen kysymykseen. Numeroimaton iso taulukko (s. 167) esittelee kuusi yhteiskunnallisen vastuun murrosvuotta sekä niitä edeltäneet taustatekijät sekä niiden jälkeiset muuttuneet tavoitteet.

Viimeisen tutkimuskysymyksen asettelu kirjan alussa on laajasti perusteltu. Rytteri on käyttänyt lähtökohtanaan yritysten yhteiskunnallisen vastuun analyysia. Olisin odottanut pureutumista metsätalouden kestävyysmääritelmään ja keskeiseen sisältöön metsäammattilaisten koulutuksessa sekä Metsähallituksen perustamisen aikoihin että viime vuosikymmeninä sen laajentuneessa muodossa (esim. Palo 2006). Metsäalan koulutuskysymykset ovat myös Rytteriltä unohtuneet. Nehän laajalti kuuluivat yli vuosisadan Metsähallituksen vastuulle (Lassila 2006).

Vastaukset ensimmäiseen ja neljänteen tutkimuskysymykseen löytyvät toki kirjan eri aikakausien kuvauksesta, mutta ei tiivistettynä. Rytteri on kiitettävästi siteerannut kansanedustajien puheenvuoroja. Hän ei kuitenkaan valitettavasti aina identifioi edustajan puoluekantaa. Heikoimmalle on jäänyt toiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen. Toki taloustulos koko ajalta on näkyvässä, mutta vastaavat empiiriset graafit esimerkiksi asutukseen ja luonnonsuojeluun otetuista Metsähallituksen metsistä sekä työllisyyden ylläpidosta puuttuvat.

Metsähallituksen rooli sota-aikojen puuhuollossa jää myös mielestäni liian vähälle. Halkojen, puupilkkeiden ja puuhiilen tuottajana Metsähallitus oli 1940-luvulla kotirintaman ja sotarintaman huollon kannalta sotien menestykselle ja pula-ajasta selviämiseksi ratkaisevassa asemassa (Lindroos 1993). Olihan junien ja autoliikenteen osin laivojenkin kulku tuolloin ratkaisevasti puuenergian varassa.

Ikkuna ”Yksityistää vai yhteiskunnallistaa” (s. 140–141) on sinänsä mainio kuvaus edelleen ajankohtai-

sesta teemasta viime aikojen eduskuntakeskustelun valossa. Hallitushan kaavaili 1990-luvun puolivälissä valtion metsien myyntiä Enso-Gutzeitille. Toisaalta Metsähallitus on viime vuosinakin ostellut lisää metsiä jopa 17 000 hehtaarin vuosivauhdilla.

Tähän yhteyteen olisi sopinut talousteorian anti valtion omistuksen perusteluiksi. Sen mukaisesti valtio olisi omimmillaan ilman markkinoita olevien hyödykkeiden ja palvelusten sekä julkishyödykkeiden tuottamisessa. Tämän paradigman mukaan Metsähallituksen toiminta olisi yhteiskunnallisen vastuun näkökulmasta syytä rajoittaa suojelumetsiin. Talousmetsät voitaisiin siis yksityistää.

Kritiikistäni huolimatta toivon, että Teijo Rytterin kirja kuuluu Metsähallituksen henkilöstön ja kaikkien valtion metsien haltijasta kiinnostuneiden käsissä. Varsinaisia asiavirheitä ei maantieteilijän metsäpuolen tutkimuksesta juurikaan löytynyt. Kirja antaa ajattelemisen aihetta ja toivottavasti myös uusia virikkeitä Metsähallituksen toiminnan suuntaamiselle ja tutkimukselle.

Kirjallisuus

- Häggman, K. 2006. Metsäteollisuuden maa. Osa 2: Metsän tasavalta. Suomalainen metsäteollisuus politiikan ja markkinoiden riistiallokossa 1920–1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1055:2. 277 s.
- Lassila, J. 2006. Lapin metsäopetus 100 vuotta (1905–2005). Rovaniemen Ammattikorkeakoulu. 456 s.
- Lindroos, H. 1993. Puuta mottiin. Puuhuoltoa sodan varjossa 1939–1947. Teollisuuden metsänhoitajat ry. 184 s.
- Palo, M. 2006. Coevolution of forestry and society in Finland: from preindustrial to industrial forestry. Teoksessa Rauhalampi, M. (toim.): Essays on the history of Finnish forestry. Vuosilusto 2004–2005. Metsähistorian seura ry/Lusto. s. 49–99.
- Renvall, P. 1965. Nykyajan historiantutkimus. WSOY. 407 s.
- Rytteri, T. 2002. Metsäteollisuusyrityksen luonto. Tutkimus Enso-Gutzeitin ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta. Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos. 202 s.
- Rytteri, T. 2004. Metsäsektorin eturyhmät ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa: Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.): Leipäpuusta arvopaperia, s. 45–74. Metsälehti Kustannus. Helsinki.

■ Prof. emeritus Matti Palo.
Sähköposti matti.palo@metla.fi